

LBRIS

We know
books

© Editura EIKON, 2008

Cluj-Napoca, str. Mecanicilor, nr. 48

Redacția: 0264-593547; 0728-084801

e-mail: edituraeikon@yahoo.com

Difuzare: tel/fax 0364-117246; 0728-084803

e-mail: eikondifuzare@yahoo.com

web: www.edituraeikon.ro

Coperta și macheta artistică aparțin autorului

ISBN 978-973-757-132-8

Tipărit la FABRICA DE CĂRȚI

tel. 0720-600989

e-mail: fabricadecarti@gmail.com

MIHAI MĂNESCU

**ARTA
ÎNVĂȚĂRII
ARTEI**

E I K O N

Cluj-Napoca, 2008

argument terestru

... Ar fi de imaginat, către finele deceniului al cincilea, din secolul abia săvârșit, cum, în fața unui imobil apropiat de parcul Icoanei, aflat la intersecția străzilor Maria Rosetti și Al. Sahia, pe atunci, se așezau, în așteptarea unor artiști plastici, un șir de patru-cinci taxiuri. Pe vremea aceea, erau negre și butucănoase iar mărcile cele mai curente erau Pobeda și Wașava. Cele cu marca Volga, nu erau nici ele prea atrăgătoare, doar că mașini mai mari, mimând stângaci automobile americane ale epocii, serveau îndeobște membri ai nomenclurii. Artiștii plastici așteptați erau de vârstă medie și, ca specialitate, se numeau pictori, sculptori, graficieni dar și artiști decoratori. În ziua plăților dreptului de autor, mai ales în cazul lichidării unor fastuoase contracte, se proceda la o ceremonie cel puțin șocantă pentru majoritatea muritorilor unei Români ai cărei oameni ai muncii își câștigau greu salariile simbolice.

În taxiul din fruntea șirului erau depuse câteva serviete cu bani, reprezentând sumele prin care erau răsplătite serviciile specializate ale unui grup de creatori care tocmai încheiaseră o comandă. Aceasta era fie o mare compoziție tematică, fie o suită de portrete ale conducătorilor sau o serie de afișe mobilizatoare. Servietele erau bine burdușite, chiar pentru vremurile în care inflația fusese de mult rezolvată prin stabilizare, cu puțini ani înainte...

Și în acele timpuri, dar poate că și în cele de acum, ar fi neobișnuită ideea ca o mașină goală, numai cu șoferul și gențile cu bani să călătorească în fruntea unui cortegiu de alte taxiuri în care se lăfăiau artiștii și prietenii sau prietenele lor de ocazie. Șirul de automobile negre părăsea prăfuitele maluri

ale Dâmboviței și se orienta, fără grabă, către Valea Prahovei, urcând la Sinaia, Pelișor sau Cumpătu, unde osteniții creatori urmau să se relaxeze.

Încă de pe atunci, ca membri ai uniunilor de creatori, bresle prețioase pentru propaganda regimului comunist, drumeții menționați urmau să fie primiți cu respect în cabane sau încăperi cu un excelent nivel de calitate hotelieră. Atât la munte sau la mare, cât și în alte pitorești zone ale țării, uniunile noastre de creatori beneficiau de case de creație, unde scriitorii, artiștii plastici sau muzicienii, alături de rudele lor, erau bine găzduiți și excelent serviți...

Nici chefurile prelungite, nici achitarea unor distrugerii de mobilier, inerte exceselor recreative ale acelor plasticieni, nu izbuteau să secătuiască rezervele bănești din servietele pomenite. Chiar dacă printre acei oaspeți s-ar fi aflat și unele persoane cu rudimente de cumpătare, mentalitățile momentului istoric se dovedeau copleșitoare.

Pe de o parte, a păstra sume mari de bani părea o aventură incertă, într-o epocă încă profund marcată de amintirea dramatică a stabilizării. Proaspetele evenimente, abia consumate, în care destul de mulți români bogați, deținători ai unor importante sume de ani, se aruncaseră pe fereastră sau își pierduseră mințile, în vreme ce teancurile lor de bancnote, excelent gravate și perfect valabile, deveniseră maculatură, bântuia imaginația celor interesați de înavușire... Pe de alta, a investi în terenuri sau locuințe era ceva incompatibil cu normele oficiale, prin care proprietatea privată era descurajată până la abolire.

O foarte periculoasă filosofie, asemănătoare cu cea a afaceriștilor-hoți ai zilelor noastre, îi îndemna pe cei care izbuteau să câștige mult și repede să-și cheltuie veniturile pe măsura lejerității îmbogățirii, înainte ca oficialitățile, dezmetice, să confiște nemeritele averi.

Un instinct păcătos, străin de orice înțelepciune a înaintașilor, îi îndemna și o mai face încă, pe cei ușor îmbogățiți să consume rapid și profitabil pentru plăcerile lor terestre, venituri realizate ușor, confirmând un foarte vechi dicton: "de haram a fost, de haram s-a dus..." sau a unei deloc academice

ziceri: "o viață are omul și..."

Recunosc că nenumărate și nerușinate legende ale unor chefuli de zile și nopți, cu oglinzi sparte și mobilier facut zob, dădeau mărturie despre condiția privilegiată a personajelor. Nu era vorba însă numai despre prea plinul unor gesturi de chef. Era vorba mai cu seamă, plecând din conștientizarea faptului că distrugerile puteau fi compensate cu bani cash, pe loc, că se subliniau astfel acele privilegii...

Nu este prea mare distanță între acele excese și ostentația săvârșirii lor și a gesturile similare conexe, intens mediatizate, ale unor patroni de cluburi de fotbal sau ale altor îmbogățiți ai zilelor noastre... Fluturarea unui teanc gros de bancnote europene, echivalent al bugetului lunar, rezervat pensionarilor unui cartier al capitalei, capabil să premieze performanțele unei echipe de unsprezece sportivi, în ipoteza unei victorii, nu are ca rost numai sublinierea valorii aceluia club ci, mai ales, puterea financiară și orgoliul proprietarului său. El dovedește subalternilor dependența lor de autoritatea sa bănească dar, în primul rând, dovedește sieși nivelul de prosperitate la care a ajuns... Nu îmi pot imagina cât câștigă unele posturi de televiziune românești, de multe ori dintre cele mai bine recepționate, din prezentarea detaliată, deșănțată, a unor nunți și petreceri din lumea intrerlopă sau a unor foarte proaspeți îmbogățiți. Se pare că este vorba de sume importante, extrem de necesare acelor posturi, care scuză mijloacele sordide prin care au fost câștigate. Unele dintre cele mai intens mediatizate momente ale evenimentelor sunt cele în care nașii și invitații oferă cadouri bănești copioase, sume șocant de mari pentru un muritor obișnuit, salariat sau pensionar... Am credința însă, că la un nivel profund, în cazul acelor persoane darnice, operează mentalitatea care îl sfătuieste să cheltuie repede și spectaculos, pentru că averea, închegată ușor, se poate topi la fel de repede... Pe de altă parte, spectrul unei detenții prelungite, cu importante privațiuni, raportate la dulcea viață dinainte, ar putea fi compensat prin amintirea unor depline și deșănțate "trăiri", prin care banii cei mulți și ușor obținuți se cheltuiseră din plin și eficient...

S-ar mai impune încă un alt efort de imaginație.

Ar fi de închipuit o mare încăpere semicirculară, pe înălțimea a două etaje, cu pereții ocupați de machetele unor portrete supradimensionate, ale actorilor de cinema ale aceleiași perioade, unde un personaj mărunț și neglijent, cocoțat pe câteva scări mobile, pictează cu îndemănare expresiile avantajoase ale cunoscutelor personaje din filmele vremii. Din rezervoarele de vopseluri ale aparatelor sale, profesional-eficiente, se scurg adeseori fire subțiri de culoare pe covoarele persane care acoperă pardoseala de ciment. Este vorba de hoch-parterul cinematografului Patria, fost Aro, din centrul Bucureștiului.

Pentru câteva decenii, în incinta generoasă a acestuia era cazată întreprinderea de reclamă vizuală a tuturor cinematografelor din capitală. Acestea nu erau prea multe pe atunci și se situau, majoritatea, în centrul orașului: Patria și Republica -fostele Aro și Scalla-, Magheru și Luceafărul pe bulevardul central, Timpuri Noi și alte câteva pe Bulevardul 6 Martie și încă Volga și Miorița pe Ștefan cel Mare...

Reclamele pentru filmele care rulau la aceste cinematografe, mizând mai cu seamă pe portretele supradimensionate ale unor foarte cunoscuți actori, se realizau în atelierul menționat mai sus.

Cel care stăpânea, la modul absolut, și ca pricepere și ca semnatar al unor fabuloase contracte de grafică, acest domeniu, era Sandu Liebermann, un nume rostit în șoaptă și cu respectuoasă admirație între practicienii domeniului.

În fapt, pe întinderea unor ani buni, cât aproape întreg deceniul al șaselea, el și cu echipa lui au acoperit importanta comandă a panourilor de reclamă, montate săptămânal pe frontispiciul celor mai importante cinematografe din capitală. Pe lângă acestea, orgolioasele demonstrații de 1 mai, 23 august și 7 noiembrie pretindeau numeroase portrete mărite ale membrilor CC al partidului, ai părinților marxism-leninismului, purtate de entuziaștii oameni ai muncii. Mai mult decât atât, primăriile și cele mai importante instituții

oficiale din țară aveau nevoie ritmic de aceleași portrete pentru holurile și birourile lor de conducere. În ceea ce privește aceste portrete, majoritatea instituțiilor obișnuiau să etaleze întreg șirul membrilor conducerii de partid și de stat, așa încât numărul comenzilor de grafică sau pictură era impresionant, reprezentând comenzi în cascadă, niciodată ușor de epuizat.

Abia către sfârșitul aceluia deceniu, practicieni abili, care izbutiseră să preia din priceperile portretistice ale grupului condus de Sandu Liebermann, au format alte cadre cu competențe similare la celebra întreprindere Decorativa, cea care, timp de alte câteva decenii glorioase, a izbutit să satisfacă insașiabila nevoie de imagini propagandistice ale regimului comunist...

Aparatul cu ajutorul căruia izbutea profesionistul portretelor publicitare să răspundă acelor nevoi se numea aerograf și era un soi de pistol de vopsit cu aer comprimat, mai mic și cu reglaje mai nuanțate, proprii dimensiunilor feței umane. În România postbelică se găseau desigur puține astfel de aparate și prea puțini manevreuri ai acestora. Sandu Liebermann era, din spusele martorilor oculari, un virtuoz al aerografului, un prolific și abil specialist al acelei tehnici care se numea, din motive ușor de înțeles, "retuș american". În tipul de grafică publicitară a vremii, acel soi de imagine, puternic avantajată de un realism subliniat comercial, era apanajul reclamei americane, așa încât nu numai portretele grafice executate cu aerograful ci și alte fotografii retușate pentru reclamă, se înscriau sub genericul menționat. În linii mari, tehnica miza pe pulverizarea unor nuanțe de culoare, dinainte preparate, alb, roz, ocru deschis și închis, gri-brun și negru, de exemplu, pe reliefurile unui portret, desenat în creion, prin proiectarea unor contururi captate fotografic. Desigur că, limitele acelor pulverizări succesive, trebuiau prezervate prin unele așa numite măști, dificil de decupat și ținut pe suprafața lucrării. Autor al unor nenumărate afișe și serii de timbre care au pretins această tehnică, pot da mărturie eu însumi asupra dificultății manevrării acestora. Se pare însă că abilul Liebermann, ca urmare a unei practici extinse, se lipsea de măști și izbutea limitarea pulverizărilor colorate numai prin manevrarea unor cartoane tăiate curb, la distanțe subtil diferențiate de

suprafața portretului pictat... Pulverizările ușoare realizau semitonuri fine, în vreme ce jeturile mai intense acopereau tonuri puternice. În aceeași categorie de manevre expresive, măștile îndepărtate rezolvau contururi moi, incerte. Pentru suprafețele aceleiași culori, în schimb, cele foarte apropiate sau chiar lipite de suprafața lucrată, aveau ca rezultat pete de culoare cu margini ferme, tăioase. Celebrul grafician realiza această dificilă și variată sumă de operațiuni într-o fluidă și rapidă operațiune unică, cu secvențe greu sesizabile pentru privitorii neavizați. Dacă ținem seama că cele 10-15 cinematografe centrale bucureștene aveau nevoie de tot atâtea frontispicii pictate, de câțiva metri pătrați, într-o singură săptămână, legenda priceperii și rapidității de execuție a personajului amintit are serioase premise de credibilitate.

Desigur, acel superprofesionist se preocupa să se înconjoare cu tineri talentați, studenți de la belle-arte sau de la arhitectură, de ale căror abilități știa să se folosească, cel puțin în etapele premergătoare, ca de pildă proiecția desenului și așternerea straturilor primare de vopsea. Intervenția lui însemna suprapunerea de mici și delicate urme de spray-uri cu aerograful, nuanțând o bucată de epidermă sau un luciu atrăgător al ochiului, așa precum în legendele despre atelierul lui Rubens și ciracii săi... În egală măsură, în acel fabulos spațiu de deasupra cinematografului Patria, evoluau și tinere svelte, studente de la facultatea de sport, a căror contribuție principală era de natură estetică, rolul de Diane atrăgătoare fiind la fel de important ca acela al persoanelor care alimentau mâinile harnice ale maestrului cu micile rezervoare de culoare... Se povestea totuși că imaginea pictorului de reclame, plantat pe scara mobilă, cerând mereu alte aerografe încărcate cu tonurile necesare, era impresionantă, concentrarea și performanțele sale plastice, legitimând și țigările scumpe care ardeau covoarele persane dar și ținuta lejeră atât a sa cât și a Dianelor care îi serveau, svelte, micile rezervoare cu culoare...

De fapt, performanțele lui Sandu Liebermann justificau din plin și fabuloasele drepturi de autor pe care le încasa. Mai mult decât atât, aflasem că la

fiecare început de an, tocmai pentru fluidizarea unor cheltuieli atât de imprevizibile uneori, prin rapiditatea cerințelor, el primea o fabuloasă sumă, la dispoziție, din care mai apoi deconta, cu lejeritate și niciodată prea atent controlate, sumele cheltuite pentru diferite contracte sau etape...

Atunci însă când această prețioasă pricepere nu a mai putut fi plătită la nivelul pretențiilor sale, datorită eforturile unei țări angajate plenar pe calea construirii socialismului, artistul a emigrat în Israel, către anul 1965. Acolo, a pus bazele unei afaceri uimitor de înfloritoare, de restaurare și vindere a unor colecții de mobilă stil care însă erau oferite îmbogățitorului momentului, împreună cu posibilul portret al proprietarului, fascinant de asemănător și, mai cu seamă, teribil de flatant. Mai noua pricepere de samsar de mobilă se cuplase fericit cu șlefuita competență de a portretiza, îndelung exersată în domeniul reclamei de film...

În lumea noastră de ucenici în ale artei, aceste legende operau scandalos dar și incitant. Nu eram zguduți în primul rând de sumele care circulau în jurul acelor legende vii ci, mai cu seamă, de faptul că puteam fi stăpânii unor competențe căutate și răsplătite fabulos. Abia peste ani, aveam să înțelegem că simpla cunoaștere a unor prețioase norme ale profesiei nu reprezintă și garanția totală a practicării "la vârf" a unei meserii plătite corespunzător. Aveam, cei mai mulți dintre noi, să ne lovim de condiția ingrată a executării ireproșabile a unor proiecte de artă publicitară sau monumentală, semnate însă de alți mai în vârstă colegi, fără știința desenului sau a compoziției dar stăpâni pe un delicat și teribil de greu de stăpânit hățuș de relații. Acestea, relațiile pomenite, se stabileau, pe de o parte, între comanditari abili și hrăpăreți și specialiștii domeniului nostru, cel puțin la fel de siguri în lumea negocierilor permise în sistemul socialist. La un alt nivel, priceperea specialiștilor din lumea noastră pretindea identificarea și exploatarea celor mai talentați și obediți tineri plasticieni. Poate părea șocantă astăzi această formulă operațională, în care un rol esențial îl are negocierea și eludarea statului de controlul plăților.

Nu de mult însă, la începutul anului 2006, am fost impresionat de un film

făcut pentru canalul Discovery, unde mesajul de forță al unui documentar despre mafia rusească implementată la New York, era tocmai acela că priceperea de a păcăli un sistem fiscal socialist, teoretic infailibil, aducea în timp competențe atât de șlefuite încât tărâmul democrației totale, cel american, devenea cu adevărat vulnerabil. Bandiții capabili să înșele un sistem totalitar erau, prin formație, cei mai eficienți viitori campioni ai crimei organizate, sub aspect financiar...

Dat fiind că nu mă pasionează domeniul, nu voi utiliza decât două amintiri în sprijinul celor afirmate mai sus.

Prima se leagă de fabuloasele contracte ale "panourilor de protecția muncii".

În cel mai frumos sens al intenției, ar fi fost vorba de câteva afișe sau panouri, prin care sudorii, electricienii sau constructorii ar fi fost avizați în legătură cu riscurile unor gesturi neatente sau ale manevrării necorespunzătoare ale unor scule electrice. În fapt, acele lucrări de grafică, executate pe sticlă sau tablă metalică, însoțeau unele șantiere ocazionale și se distrugeau odată cu încheierea construirii obiectivelor, așa încât operațiunile fixate legal, ale comisiilor de evaluare, se petreceau "post festum".

De multe ori, prin grija abilă a șefilor de șantier, coroborată cu atenția interesată a unor funcționari ai Fondului Plastic, capacitați de "artiștii" autori, comisia de evaluare aprecia cantitatea și calitatea "lucrărilor de artă", privind un teanc de geamuri sparte și table răsucite, rămase în urma șantierului care tocmai se mutase în alt colț al patriei... Evident că sumele numite "drept de autor" se repartizau nuanțat spre pricepuții întocmitori ai actelor, de neatacat sub aspect juridic...

O altă blândă fraudă, teribil de convenabilă atât Fondului Plastic cât și unor "artiști" avizați era cea, prin care contracte importante, deveneau inutile datorită unor situații imprevizibile "obiective" și se anulau, spre liniștea și beneficul unora și spre minore pierderi ale statului...

Era vorba de contracte, pe sume foarte mari, privind publicitatea unor serii

de produse ale unor ministere sau întreprinderi bogate, cu mari rezerve bănești pentru reclamă. Se întocmeau contracte pentru lucrări de grafică, afișe, cataloage de produse și pliante, de multe ori și agrementări vizuale ale unor sedii de întreprinderi, cu lucrări de artă monumentală. Sumele erau uriașe iar avansurile pentru începerea lucrărilor erau pe măsură.

Aranjamentul era simplu. Câțiva artiști avantajați semnau contractele și primeau acele fabuloase avansuri, din care plăteau pe unii tineri profesioniști capabili să facă proiecte credibile ale acelor comenzi. Desigur, mai plăteau și un procent între 10 și 20 % comanditarilor sensibili la scenariul care avea să urmeze și... așteptau evenimentele. Acestea erau previzibile.

În urma unei evaluări responsabile ale posibilităților ministerului sau ale importantei instituții, conducătorii acestora opinau că proiectele publicitare deveniseră inoportune și amânau execuția lucrărilor într-o perioadă ulterioară mai convenabilă, sub aspect financiar. Se pare că, din punct de vedere tehnic, operațiunea financiară era relativ lejeră: evaluarea proiectelor acoperea suma dată în avans iar schițele artistice se depozitau cu grijă, în așteptarea unor vremuri mai îmbelșugate, pentru acel minister sau întreprindere... Deloc întâmplător, acele vremuri erau prevăzute sine die, ținând seama de faptul că proiectele erau departe de putea fi realizate și transpuse real în materiale concrete și definitive...

Pe lângă o sumă de amintiri, unele difuze desigur, dată fiind perioada unei îndepărate copilării, unde părintele meu sau alte rude sau cunoștințe se ocupau de executarea unor lucrări de grafică sau pictură, precum machete de timbre, coperte sau tablouri, au avut o importanță notabilă și răsfoirea unor albume de artă cu imagini care pentru mine au fost și vor rămâne întotdeauna fascinante.

Către ultimii ani de liceu însă, amintiri mult mai clare și cât se poate de omenești îmi pot prilejui acum punctarea unor motive care m-au determinat să mă orientez către o carieră artistică.

Chiar dacă îmi este destul de greu să recunosc, am avut o apriorică dificultate în apropierea și înțelegerea temelor din lumea științelor exacte, precum